

EDUCAȚIA ESTETICĂ PRIN STUDIUL ISTORIEI ÎN ȘCOALĂ

MAJA PHILIPPI

Transformările revoluționare din ultimele decenii și construirea societății socialiste în țara noastră impun școlii sarcini mereu crescînde în vederea ridicării pe o treaptă mai înaltă a pregătirii și a formării tineretului nostru. În această privință, predării istoriei în școala de cultură generală îi revine un rol deosebit. Este îndeobște cunoscut și mult tratat în literatura noastră pedagogică faptul că istoria exercită o puternică influență educativă asupra tineretului nostru, mai ales în ceea ce privește educația patriotică. Marile realizări ale geniului omenesc, luptele glorioase și jertfele tuturor popoarelor și ale poporului nostru, avîntul revoluționar cu care se construiește astăzi viața nouă în patria noastră au o puternică rezonanță în sufletul tinerilor, duc la dezvoltarea sentimentelor și a atitudinilor patriotice și contribuie astfel la formarea profilului moral-politic al omului nou, constructor al societății socialiste.

În studiul de față mă voi ocupa de un aspect al laturii educative în predarea istoriei, aspect important, dar mai puțin dezbătut în literatura pedagogică, și anume de contribuția studiului acestei discipline la educația estetică a tineretului. Înțelegînd educația estetică ca o parte a educației comuniste, profesorul de istorie, atît prin lecție, cît și prin activitățile în afară de clasă, va găsi posibilități multiple de a deschide ochii elevilor asupra frumosului din trecutul istoriei, dar și asupra frumosului societății socialiste care se construiește sub ochii noștri.

★

Înainte de a arăta cum poate contribui la educația estetică studiul istoriei, trebuie să reamintim ce înțelegem prin această latură a educației.

În timp ce în concepția burgheză educația estetică înseamnă educarea gustului pentru înțelegerea operelor de artă, pedagogia marxistă concepe educația estetică într-un sens cu mult mai larg. Pentru noi educația estetică înseamnă *educarea capacității de a percepe, de a înțelege și de a ne bucura de*

frumosul din întreaga realitate care ne înconjură, din natură și din viața socială, prin viață socială înțelegând relațiile dintre oameni, faptele lor, manifestările lor, munca lor creatoare, deci și arta. În același timp, educația estetică înseamnă și *formarea capacității* la copii *de a crea frumosul*, a necesității de a-și construi viața — cum spunea Marx — după principiile frumosului.

Pentru a înțelege importanța educației estetice pentru construirea societății noi comuniste, profesorul trebuie să cunoască concepția esteticii marxiste asupra frumosului.

Frumosul este o categorie a conștiinței estetice care implică perfecțiunea unui obiect sau a unui fenomen, perfecțiune care rezultă din armonia sa interioară și din corelația armonioasă față de celelalte obiecte și fenomene. „Frumusețea... nu este nimic altceva decât echilibrul părților într-un ansamblu — în condițiile varietății”¹. Ea există în natură în relațiile armonioase dintre întreg și diferitele lui părți componente, există în viața socială ca armonie exprimată în relațiile și faptele oamenilor, există în artă ca o transfigurare a acestei armonii reale, întregită de perfecțiunea formei de exprimare.

Deja grecii antici vedeau frumosul în armonia raporturilor, a îmbinărilor; sub noțiunea de *cosmos* — cuvânt care înseamnă în grecește tocmai frumusețe, împodobire —, ei înțelegeau o entitate armonioasă, căreia îi opuneau noțiunea de *haos*, ceea ce însemna dezordine, dezechilibru, deci ceva monstruos, urât. La romani, cuvântul armonia însemna legătura, coerența între-gului, proporționalitatea părților lui constitutive.

Frumosul definit în felul acesta nu există însă în afara conștiinței umane; el ia naștere numai prin senzații, care sînt elementul de legătură între lumea înconjurătoare și conștiința omului. Semnificativ este că în limba germană cuvîntul „*frumos*” = „*schön*” derivă din verbul „*schauen*” = a vedea, a privi. Numai intervenția omului dezvăluie potențele estetice ale fenomenelor. „O înțelegere materialistă a frumosului nu presupune cîtuși de puțin tratarea acestei categorii ca independentă de conștiința umană, frumosul fiind, dimpotrivă, o formă de manifestare a omului în lumea oarbă a naturii... Fără umanitate n-ar putea exista ideea de frumos”². De aceea noțiunea de frumos, dezvoltîndu-se în strînsă legătură cu conștiința umană, se formează în procesul practicii sociale. „Frumosul nu este... o categorie statică imobilă, cu un conținut dat odată pentru totdeauna. Trebuie să vedem în el o categorie în continuă îmbogățire și susceptibilă de permanentă înnoire. Acest proces capătă o deosebită acuitate cînd apariția unei noi concepții despre frumos este determinată de intrarea pe scena istoriei a unui nou ideal social”³.

Din cele arătate reiese că noțiunea de frumos se schimbă în decursul istoriei. Fiecare epocă își are ideea sa specifică despre frumos, concepută în funcție de idealul ei social. Societatea socialistă, care se bazează pe principiile de egalitate, de armonie în relațiile dintre membrii ei, care concepe progresul

¹ N. A. Dimitrieva, *Despre frumos*, Ed. Meridiane, București, 1962, p. 5.

² George Bălan, *Însemnări despre frumos*, în „Revista de filozofie,” nr. 6/1964 p. 748.

³ Ibidem, p. 750.

social ca scopul suprem al existenței umane, leagă noțiunea de frumos nu numai de principiul armoniei, dar și de acela al înfloririi și dezvoltării vieții.

„În natură, frumusețea este legată de dezvoltarea de la inferior la superior, de înflorirea vieții organice pe pământ”⁴. Tot ce slujește vieții e frumos; urît — ce o împiedică sau chiar o distruge. Tot așa și în viața socială: frumosul este legat de dezvoltarea progresivă a societății, frumos este tot ce întruchipează năzuința către perfecțiune în viața oamenilor.

Spre deosebire de estetica idealistă, care înțelege prin frumos o perfecțiune armonioasă, dar statică, care exclude lupta și conflictele vieții adevărate, estetica marxistă, bazându-se pe principiile dialecticii, include în noțiunea de frumos și lupta care duce viața înainte.

Frumosul astfel conceput poate deveni un mijloc important pentru educație. Având o înrîurire afectivă puternică asupra conștiinței, frumosul are darul de a ne înălța, de a ne trezi emoții, de a ne înnobila, de a ne insufla bucuria vieții, optimism și putere creatoare. În același timp, frumosul poate să aibă însă și o înrîurire puternică asupra caracterului, formînd și călînd voința dîrză de perfecționare.

Din cele expuse mai sus, rezultă importanța majoră a problemei educației estetice pentru școala nouă, care educă viitorii constructori ai socialismului și comunismului.

Educația estetică, ca și celelalte laturi ale educației comuniste, nu este însă un act spontan, ci un proces conștient. Elevii trebuie ajutați prin îndrumarea profesorului să descopere și să înțeleagă frumosul; trebuie să le deschidem calea spre valorile estetice din natură, societate și artă și să-i învățăm să distingă singuri, pe baza conștiinței estetice educate, ce este frumos și ce este urît, să subordoneze în mod conștient întreaga lor viață și activitate legilor frumosului.

Educația estetică, bineînțeles, nu se face numai în cadrul școlii; ea se realizează în cadrul familiei, în cadrul tuturor manifestărilor social-culturale la care copiii participă, se realizează în cadrul întregii vieți care-i înconjură: blocurile noi, parcurile frumos amenajate, vitrinele aranjate cu gust, comportarea frumoasă a cetățenilor, toate îi influențează pe tineri. Școala însă are sarcina de a conduce această educație, procesul instructiv-educativ oferind posibilități multiple și forme gradate de realizare a educației estetice și de valorificare a ei. La această importantă sarcină a școlii, toate obiectele sînt chemate să contribuie: literatura și muzica, desenul și educația fizică, științele sociale și științele naturii. În studiul de față ne-am propus să arătăm cum poate contribui predarea istoriei la realizarea educației estetice⁵.

*

Studiul de istorie, transmițînd elevilor cunoștințe despre dezvoltarea societății omenești, urmărește să formeze, pe baza afectivității, voința de a

⁴ N. A. Dimitrieva, *op. cit.*, p. 129.

⁵ Menționez că de mai mulți ani predau istoria la clasele V—VII, cele arătate în articol rezultînd deci din experiența la catedră.

continua lupta trecutului pentru dreptate și progres și de a contribui astfel în mod activ la construirea vieții noi. Un mijloc prețios de valorificare a cunoștințelor istorice este reliefarea laturii estetice a acestei discipline.

În ce constă frumosul în istorie? Dacă mai sus am susținut că frumosul constă în armonia interioară a unui fenomen, cât și în corelația armonioasă a acestuia față de celelalte fenomene; mai departe, dacă am constatat că noțiunea de frumos este legată de dezvoltarea vieții de la inferior la superior, în istorie, frumosul constă în armonia relațiilor dintre oameni și în lupta pentru restabilirea ei în lupta pentru libertate, pentru progresul social și cultural al omenirii. Astfel, aproape fiecare lecție de istorie poate să devină o lecție a frumosului, care determină la elevi, prin sesizarea aspectelor frumoase și a celor urâte din evenimentele expuse, o atitudine estetică.

Să exemplificăm cele spuse cu ajutorul unor lecții din Grecia antică. Elevii trebuie să înțeleagă ca frumoasă superioritatea regimului democratic din Atena față de regimul aristocratic din Sparta, deoarece în acest regim este restabilită armonia în raporturile dintre cetățenii atenieni, în care fiecare își poate manifesta liber și din plin aptitudinile sale în folosul societății. În lecția despre războaiele medice, elevii trebuie să trăiască frumusețea luptelor poporului grec împotriva perșilor cötropitori: eroismul atenienilor pus în slujba patriei la Maraton, sacrificiul vieții spartanilor la Termopile determinat de simțul datoriei față de lege; abnegația și perseverența atenienilor în continuarea războiului pentru propria lor cauză, dar și pentru eliberarea grecilor din Asia Mică. Cauza pentru care au luptat grecii — necunoscînd nimic mai presus decît jertfa adusă patriei — a fost dreaptă și frumoasă, pe cînd regii Persiei au luptat pentru subjugarea și exploatarea altor popoare, ceea ce elevii vor considera ca urît și josnic. Victoria grecilor în aceste războaie a deschis calea pentru înflorirea culturii grecești, care pînă în zilele noastre a determinat strădania omenirii întregi pentru dezvoltarea adevărului, a frumosului.

Asemenea exemple de frumos în viața socială sînt multe în istorie. Să enumerăm doar cîteva de-a lungul drumului parcurs de omenire:

Frumoasă este lupta pentru apărarea patriei a lui Decebal împotriva romanilor; frumoasă lupta pentru dreptate a iobagilor în evul mediu; frumoasă este lupta poporului francez condusă de Ioana d'Arc împotriva cötropitorilor englezi; frumoasă este de asemenea lupta pentru independență a poporului român de-a lungul veacurilor împotriva jugului otoman. Elevilor trebuie să li se imprime convingerea că patriotismul este sentimentul cel mai frumos, cel mai nobil din viața popoarelor.

Dar frumoasă este și dîrzenia și perseverența oamenilor de știință din toate epocile pentru dezvoltarea adevărului, frumos este curajul și abnegația unui Magellan și a altor descoperitori pentru cunoașterea lumii, frumoasă este lupta pentru restabilirea echității în relațiile sociale începută de proletariatul din secolul al XIX-lea sub îndrumarea lui Marx și Engels, continuată de Lenin și desăvîrșită prin lupta clasei muncitoare în revoluțiile socialiste. Frumoasă este construirea vieții noi libere socialiste pe care o realizăm în zilele noastre, perspectivele mărețe ale vieții în comunism, lupta pentru eli-

berarea popoarelor coloniale, lupta pentru pace, pentru promovarea științei celei mai moderne, pentru cucerirea de către om a spațiului cosmic. Toate acestea contribuie la orientarea elevului spre idealuri înalte, la formarea unei atitudini estetice față de viață și societate. După astfel de lecții elevul nu poate să rămână indiferent; este împins de dorința de a săvârși și el ceva deosebit, folositor omenirii. A înțelege frumosul în istorie înseamnă deci „a iubi și apăra cele mai valoroase realizări ale omenirii” și de a contribui la desăvârșirea lor. Atitudinea estetică „devine astfel creatoare, îmbinând sentimentul cu acțiunea, prețuirea frumosului cu participarea și crearea lui”⁶.

Un loc deosebit în educația estetică în cadrul orelor de istorie îl ocupă *lecțiile rezervate temelor de cultură*.

În orele de istorie, elevii noștri cunosc tot ce a creat mai bun geniul omenesc în istoria lui multimilenară. Valoarea educativă a acestor lecții este deosebit de mare. În primul rând, contactul cu arta înnobilează pe elevi și le înalță conștiința. Perceperea unei opere de artă le generează puternice trăiri emoționale, îi impresionează și le îmbogățește viața sufletească, le educă imaginația creatoare, dând o orientare superioară sentimentelor, gândurilor și acțiunilor lor. Opera de artă călește în același timp și voința, stimulând astfel năzuința de a contribui la făurirea frumosului.

Pentru ca opera de artă să influențeze formarea personalității, trebuie să intervină educația. Elevul nu este încă în stare să înțeleagă singur sensurile operei de artă, să-i dezvăluie frumusețea. Nefiind îndrumat, el poate trece cu vederea unele trăsături frumoase esențiale, înțelegând în mod greșit conținutul operei de artă respective.

Valoarea educativă a operelor de artă, prezentate în cadrul lecțiilor de istorie, constă și în faptul că contactul cu arta lărgeste orizontul intelectual al elevilor, ajutându-i la însușirea și consolidarea cunoștințelor istorice. Mai ales dacă e vorba de epoci de mult trecute, pe care elevul cu greu și le poate reprezenta în imagini vii, cum ar fi, de exemplu, viața popoarelor din Orientul antic, ilustrarea lor cu ajutorul unor opere de artă din acele epoci le ușurează înțelegerea și le trezește interesul pentru însușirea temeinică a materialului predat.

În alegerea operelor de artă pe care le vom prezenta și analiza în cadrul lecției, trebuie să fim foarte atenți: trebuie să înfățișăm elevilor opere autentice și reprezentative, care, în același timp, oglindesc veridic viața epocilor respective. Parte integrantă a suprastructurii, arta oglindește realitatea fenomenelor social-economice ale unei anumite epoci; schimbându-se conținutul epocii, se schimbă și conținutul operei de artă și mijloacele sale de exprimare. Artistul, prin sensibilitatea și capacitatea sa de intuiție mai dezvoltată, simte mai adânc și mai puternic decât ceilalți aspirațiile și idealurile timpului în care trăiește; de aceea opera sa este un ecou a tot ceea ce este mai uman și mai caracteristic epocii sale. Adevărata operă de artă dezvăluie deci esența unei epoci și ne ajută la cunoașterea mai profundă a ei.

⁶ Șt. Bîrsănescu, G. Văideanu, *Educația estetică*, Ed. de stat didactică și pedagogică, București, 1961. p. 30.

Orientul antic, care se caracterizează prin sclavagism și statul despot, alăturându-și și religia ca un mijloc de asuprire a maselor, își găsește expresia artistică în marile piramide, ridicate de mii de sclavi și țărani săraci, cât și în celebra statuie a Sfînxului, chipul divinității înspăimîntătoare.

În Roma antică, acest ideal al omului liber este copleșit din nou de atotputernicia statului sclavagist, a cărei expresie o găsim în impunătoarele construcții ale Imperiului roman: Coliseul, arcurile de triumf, columna lui Traian etc.

Renăşterea, înţeleasă ca reacţie împotriva obscurantismului medieval, se caracterizează printr-un ideal nou, idealul omului liber, al personalităţii multilateral dezvoltate, care îşi manifestă încrederea în forţele sale. Pentru a demonstra elevilor acest nou conţinut al epocii ne vom folosi îndeosebi de operele lui Michelangelo sau de celebrele portrete ale Renasterii.

Secolul al XIX-lea, secolul revoluțiilor, s-a manifestat în modul cel mai strălucit în muzica revoluționară a lui Beethoven. Spiritul acestei epoci îl putem demonstra și prin tabloul *România revoluționară* al lui Rosenthal, pictorul care a luat el însuși parte la revoluția din Țara Românească.

<https://biblioteca-digitala.ro>

în sine, în literatură și în artă își face loc o atitudine revoluționară, o distanțare conștientă de la idealizarea vieții. Operele de artă franceză din acel timp — picturile lui Millet și Courbet, sculpturile lui Meunier — introduc în artă muncitorul, prezentat fie în mizeria sa de toate zilele ca o acuzare a societății, fie reprezentat în plină muncă, descoperindu-se pentru prima dată frumusețea muncii și demnitatea omului muncitor.

Epoca noastră, a construirii socialiste, se poate demonstra prin multiple aspecte ale arhitecturii noastre: construcțiile industriale, gările noi, cartierele muncitorești, complexele de pe litoralul Mării Negre, care toate sînt o expresie a descătușării puterii creatoare a maselor, oglindesc bucuria și frumusețea vieții.

Parcurgînd astfel epocile cele mai însemnate ale istoriei în lumina operelor de artă, este absolut necesar să *folosim numai opere autentice*, cele mai valoroase ale epocii și în reproduceri cît se poate de reușite. Să nu cădem în greșeala de a arăta reproduceri mediocre, cu scuza că copiii sînt încă mici și nu înțeleg o operă de artă. Să nu uităm că noi avem sarcina de a forma gustul estetic al elevilor.

Din păcate, materialul didactic existent nu corespunde în mare parte cerințelor educației estetice. În școlile noastre există încă unele planșe sau portrete simpliste și mediocre, lipsite de simț estetic. Mai bine să nu le folosim decît să stricăm elevilor gustul estetic. În schimbul lor, trebuie căutat și selecționat pentru prezentarea în lecție alt material vizual, care se găsește destul de mult în publicații mai recente din țara noastră sau din țările socialiste ⁷.

În caz că nu găsim materialul vizual potrivit, trebuie să recurgem la o altă metodă pentru a demonstra esența unei epoci, pentru a sublinia importanța unui eveniment sau pentru a caracteriza o personalitate: folosirea *materialului documentar sau beletristic*. De multe ori un text bine ales și citit frumos impresionează mai mult pe elevi și contribuie mai mult la educația estetică decît un material vizual. Astfel, de exemplu, nici un portret dintre cele existente nu poate să evoce atît de bine figura lui Ștefan cel Mare decît citirea acelui text din cronica lui Grigore Ureche prin care ne-a lăsat chipul de neuitat al domnitorului Moldovei.

Foarte impresionante și din punctul de vedere al educației estetice sînt lecțiile în care putem să îmbinăm intuiția vizuală cu cea verbală. Dăm ca exemplu trei lecții din istoria patriei, în care materialul existent ne oferă această posibilitate.

În lecția „Lupta pentru independență în timpul lui Mihai Viteazul”, vorbind despre lupta de la Călugăreni și arătînd elevilor soarta schimbătoare a acestei bătălii, care a fost cîștigată prin intervenția personală a domnitorului român, profesorul poate să ilustreze tocmai acel moment hotărîtor al

⁷ Din publicațiile noastre bogate în material ilustrativ enumărăm unele: colecția *Monumentele patriei noastre*; *Istoria României*; V. Vățășianu, *Istoria artei feudale, Stilul romanic*; A. Oțetea, *Renașterea*; albume: *Maestrii picturii românești*; *Grafica militantă română* etc.

ei arătînd tabloul lui Theodor Aman *Lupta de la Călugăreni* și citind în același timp fragmentul din Bălcescu care se referă exact la ceea ce se vede pe acest tablou: „Mihai cugetă întru inima sa că împregiurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuragia pe turci și a îmbărbăta pe ai săi. El hotărîște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruînța cu primejdia vieții sale...smulge o secure ostășească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă ce-l amenință mai de aproape, ajunge pe Caraiman-pașa, îi zboară capul, izbește și pe alte capete din vrăjmași și, făcînd minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără de a fi rănit”.

În lecția „Rășcoala iobagilor din Transilvania condusă de Horia, Cloșca și Crișan”, pe lîngă înfățișarea acelei cunoscute stampe contemporane a executării lui Horia și Cloșca, putem cita frumoasa poezie a lui M. Beniuc *Vulturul răzbunării*, care, luînd ca punct de plecare tocmai cele văzute pe stampă — tăierea în bucăți a unuia dintre conducători —, trezește ura și indignarea elevilor față de exploatare, dar în același timp și speranța și încrederea că continuarea luptei lui Horia va duce la un viitor mai luminos.

În lecția „Războiul pentru independență” putem folosi operele cele mai renumite ale literaturii și picturii românești. *Peneș Curcanul* de V. Alecsandri și tabloul lui N. Grigorescu *Atacul de la Smîrdan* ilustrează amîndouă același sentiment, elanul patriotic cu care poporul român, soldatul simplu, s-a jertfit pentru cauza dreaptă a patriei.

Analiza operelor de artă se face mai ușor la liceu, întrucît elevii mai mari înțeleg mai ușor semnificația și valoarea artistică a acestora. Însă și profesorul care predă în școala generală are sarcina și răspunderea față de elevi în ceea ce privește educația estetică. Mulți dintre elevii noștri părăsesc școala cu absolvirea clasei a VIII-a și intră în viața profesională fără să continue studiile generale. Nu trebuie să-i lăsăm pe acești copii să intre în viață fără un bagaj minim de cultură generală, fără cunoașterea operelor celor mai valoroase din arta poporului român. În ceea ce privește literatura română, ei primesc aceste cunoștințe în orele de limba română. În ceea ce privește însă artele plastice, lecția de istorie are sarcina de a compensa aceste goluri. Nici un copil să nu părăsească școala fără să cunoască operele minunate de arhitectură din trecutul nostru medieval, mănăstirea de la Cozia, Curtea de Argeș, Biserica Neagră, castelul Huniazilor sau acele adevărate comori ale artei românești, care sînt mănăstirile din Moldova. Trebuie să cunoască capodoperele picturii românești de Theodor Aman și Nicolae Grigorescu, portretele marilor personalități din istoria noastră, acel al lui Tudor Vladimirescu de Th. Aman, al lui N. Bălcescu de Gh. Tattarescu și al lui Avram Iancu de Barbu Iscoveșcu. Din secolul nostru să cunoască cel puțin unele opere ale lui Șt. Luchian, de exemplu, *Împărțirea porumbului* și tabloul 1907 de O. Băncilă. Cunoșcînd aceste capodopere ale artei românești, elevii vor fi dornici în viața lor de mai tîrziu să-și lărgască orizontul cultural, să pătrundă și mai adînc în creația artistică a poporului român. Astfel le deschidem drumul către frumosul care și mai tîrziu va exercita asupra lor influența sa înălțătoare și creatoare.

În afara selecționării juste a operelor de artă, este de o mare importanță pentru educația estetică și felul cum le prezentăm la lecție. Din *punct de vedere metodic*, trebuie să se găsească procedeul cel mai eficace de introducere a impresiilor estetice în lecția de istorie.

Pedagogia nouă recomandă pentru modernizarea învățămîntului *folosirea mijloacelor tehnice moderne audio-vizuale*, aparatul de proiecție, diafilmul, radioul, picupul, magnetofonul. Într-adevăr, acestea sînt mijloace minunate pentru realizarea educației estetice și de aceea fiecare școală ar trebui să fie înzestrată cu aceste aparate. Opera de artă prezentată elevilor în lecția de istorie prin *aparatul de proiecție* — mărindu-i-se proporțiile pe ecran — nu numai că poate fi explicată mai bine în toate detaliile, dar și impresia este cu totul alta decît dacă se analizează opera respectivă pe o ilustrație relativ mică. În același timp, prezentînd această operă de artă tuturor elevilor dintr-o dată, profesorul are posibilitatea de a o analiza, de a îndruma elevii s-o înțeleagă, să-i vadă frumusețea, care, fără îndrumarea necesară, pentru mulți ar putea să rămînă nedescoperită.

La fel *diafilmul* este un mijloc prețios pentru analizarea operelor de artă. Studiourile noastre de diafilme ne pun la dispoziție diafilme foarte valoroase. Există diafilme, în parte colorate, despre arta Orientului antic, a Greciei și Romei antice, despre Leonardo da Vinci, Renașterea în afara Italiei, aspecte din cultura evului mediu în țările române, N. Grigorescu, pictura românească contemporană etc.

Toate aceste diafilme nu numai că reprezintă opere celebre într-o reproducere destul de reușită din punct de vedere tehnic, dar textele alăturate imaginilor ajută pe elevi să înțeleagă și să pătrundă în taina frumosului.

Picupul și magnetofonul sînt folosite mai des la lecțiile de literatură, întrucît pentru lecțiile de istorie lipsește încă materialul necesar. Totuși se pot folosi unele discuri cu înregistrări de poezii, de exemplu, *Scrisoarea III* a lui Eminescu. Ar fi foarte util să avem înregistrate și alte materiale, de exemplu, cuvîntările unor personalități mari, interpretate de mari artiști ai cuvîntului (de exemplu, cuvîntarea lui Pericle către atenieni, apologia lui Socrate etc.), care pot contribui în mod eficient la educația estetică a tineretului nostru.

*

Munca de educație a tineretului nostru prin predarea istoriei nu se rezumă doar la lecția de istorie; trebuie lărgită și aprofundată prin *activitatea în afară de clasă și extrașcolară*; în orele de curs, timpul limitat ajungînd abia pentru predarea materiei, mai ales pentru realizarea educației estetice trebuie căutate alte forme. Una din aceste forme ale activității în afară de clasă este *cercul de istorie*, în care se pot adînci pentru elevii interesați anumite probleme care depășesc cadrul lecției de istorie; mai ales pentru educația estetică aceste cercuri pot deveni un ajutor prețios. Prin citirea unor texte literare sau prin analiza unor opere de artă, elevilor li se oferă posibilitatea de a pătrunde mai adînc în dezvoltarea culturii omenirii și a poporului român. Mai mult, prin efectuarea unor planșe sau prin alcătuirea unor

albume istorice se stimulează și munca creatoare a elevilor, bucuria lor de a făuri ei înșiși ceva frumos.

În ceea ce privește școala generală, unde în general nu se țin cercuri de istorie, organizația de pionieri, solicitând adeseori contribuția tocmai a profesorilor la desfășurarea activității lor, oferă posibilități variate și atractive pentru educația estetică. Astfel sînt *concursurile* „Cine știe, cîștigă” cu teme de istorie. Aceste concursuri, prin tematica lor, pot să contribuie la educația estetică.

Dăm două exemple din experiența școlii noastre. Cu elevii claselor a VII-a și VIII-a s-a organizat un concurs cu tema „Luptele poporului român împotriva turcilor și oglindirea lor în literatura română”. Pentru pregătirea acestui concurs, elevii au trebuit să citească mai multe texte literare, ba au trebuit să și recite poeziile cele mai frumoase de acest gen din literatura română. La punctaj nu s-a ținut cont numai de cunoștințele elevilor, dar și de felul frumos cum s-au exprimat la răspunsuri și de grija cu care au declamat poeziile respective.

Cu cei mici din clasele a V-a s-a organizat un concurs cu tema „Marile epopei ale lui Homer”, pe care, în vacanța de iarnă, au avut posibilitatea să le citească. Și la acest concurs nu s-a insistat numai asupra conținutului acestor epopei, asupra faptelor eroilor; în întrebările puse s-a insistat și asupra unor amănunte în descrierea armelor, a îmbrăcăminții etc., pentru a-i stimula pe elevi să citească cu multă atenție și să descopere astfel valorile artistice ale acestor opere antice. La fel, nu s-au apreciat numai cunoștințele elevilor, ci și expunerea frumoasă și aleasă; nu ne-am mulțumit cu răspunsuri sumare, ci am cerut elevilor să povestească unele pasaje, de exemplu acea scenă frumoasă și zguduitoare cînd Priam se duce la Ahile să-i ceară trupul lui Hector, sau unele aventuri ale lui Ulisse, descoperind și antrenînd astfel aptitudinile unor elevi pînă atunci necunoscute.

În ceea ce privește activitatea *extrașcolară*, posibilitățile de a contribui la educația estetică sînt mai variate. Îndrumările Ministerului Învățămîntului din ianuarie 1966 accentuează din nou importanța acestor forme de activitate: „Adîncind conținutul educativ al lecțiilor, organizînd vizite la locurile și monumentele istorice, la expoziții, muzee, vizionînd cu elevii spectacole de teatru și cinema cu teme din istoria patriei, cadrele didactice vor contribui la formarea unui tineret devotat cu trup și suflet Partidului, demn, cinstit și curajos, cu o conduită ireproșabilă în toate împrejurările vieții, optimist și încrezător în viitor, însuflețit de profunde sentimente patriotice și internaționaliste, un tineret al cărui ideal de viață să fie slujirea cu abnegație a intereselor poporului, a cauzei socialismului și păcii⁸”. Scopul educativ urmărit prin aceste forme de activitate se realizează, în cea mai mare parte, tocmai printr-o profundă înrîurire estetică asupra conștiinței elevilor.

Teatrul zilelor noastre este asemănător ca în timpul grecilor, dar în mult mai mare măsură, un factor important în educarea maselor. Vizionarea

⁸ „Gazeta învățămîntului” nr. 855, din 28 ianuarie 1966.

unui spectacol de teatru nu este doar o plăcere sau destindere pentru moment, de ordin pur estetic, ci lasă prin înfrurirea sufletească urme adânc creionate în conștiința spectatorului, urme care ajută la formarea idealului etic și politic superior al maselor. Drama istorică, la care ne referim îndeosebi, aduce în fața ochilor noștri conflicte ancorate în lupta epocilor trecute sau a contemporaneității pentru libertate, adevăr, frumos, în lupta dintre bine și rău, dintre vechi și nou, la care noi, spectatorii, sîntem chemați să luăm parte pentru a continua și în zilele noastre această luptă pentru marile idealuri ale omenirii.

Din păcate, repertoriul teatrelor noastre, mai ales în provincie, nu cuprinde multe piese istorice. Golurile provenite din această lipsă le putem compensa prin *vizionarea filmelor istorice*. Prin posibilitățile sale specifice, cinematograful dă spectatorului iluzia că participă el însuși la acțiune, că se află în miezul faptelor evocate; de aici rezultă intensitatea mare a emoției estetice, posibilitatea de a pune stăpînire pe conștiința spectatorului mai ușor și mai mult decît în toate celelalte arte. De aceea, un film de o adevărată valoare artistică este un mijloc important în educarea estetică a elevilor.

Dar nu toate filmele istorice prezentate la noi corespund acestor cerințe. Multe dintre filmele istorice din apus, ca *Wikingii*, *Mongolii*, *Romulus și Remus*, *Elena din Troia*, *Cleopatra*, pun accent pe efecte prea ieftine, folosesc aspectele senzaționale ale istoriei pentru a atrage spectatorul. Aducînd pe ecran numai „scene tari“ cu un mare număr de figurați, lupte sîngeroase, asalturi ale cetăților, torturi, toate prezentate cu prea mare lux de detalii, costume strălucitoare, frumusețea actorilor, aceste filme urmăresc mai mult scopuri comerciale decît educația estetică a spectatorilor. Există însă și destule filme istorice de reală valoare artistică, cum au fost filmele *Alexandr Nevski*, *Crucișătorul Potemkin*, *Hamlet*, *Război și pace* sau filmele *Beethoven*, *Austerlitz*, *Cavalerii teutoni*, *Electra* etc., care prin vizionarea lor contribuie în mod esențial la educația estetică a elevilor.

Cinematografia tinăra română, prin crearea genului filmului istoric-revoluționar, are o importantă contribuție la formarea idealului estetic socialist. Filme ca *Lupeni 29*, *Tudor*, *Pădurea spînzuraților*, *Rășcoala* înfățișează elevilor portretele emoționante ale luptătorilor revoluționari din trecutul poporului nostru. Filmul *Lupeni 29*, prin prezentarea emoționantă a luptelor eroice ale minerilor, a tragediei celor loviți de accident, prin scena tragică a înmormîntării, trezește printr-o profundă impresie estetică sentimente nobile în conștiința tinerilor, făcîndu-i să trăiască în mod activ marile lupte pentru instaurarea orînduirii noi. Profesorul de istorie nu trebuie să se lipsească de această posibilitate de a forma gustul estetic și în același timp și profilul moral-politic al elevilor săi ⁹.

Vizitarea muzeelor și expozițiilor istorice în cadrul predării istoriei urmărește de obicei un scop instructiv. Prin aceste vizite, elevul, luînd contact

⁹ Despre cinematografie ca mijloc educativ vezi Ana Maria Narti, *Contribuția cinematografiei la educația estetică*, în *Educația estetică prin artă și literatură*, București, 1964.

direct cu un variat și bogat material concret istoric, cu izvoarele de bază ale istoriei, aprofundează cunoștințele asimilate în lecție. În același timp, vizitarea muzeelor exercită și o influență educativă asupra elevilor, creîndu-se prin contactul cu cele văzute trăiri puternice, care contribuie la formarea unei atitudini emoționale față de trecut.

Aceste impresii profunde provocate la vizitarea muzeelor sînt deci și impresii de ordin estetic. Există în fiecare muzeu istoric obiecte de mare valoare artistică (ceramică, manuscrise caligrafiate, obiecte sculptate în lemn, broderii, capodopere ale meșterilor aurari și alte obiecte de artă din evul mediu), care oglindesc talentul, puterea de creație și aspirațiile poporului nostru spre frumos. Ele trebuie să devină pentru elevi un izvor de inspirație și un imbold de a crea, de a realiza și ei ceva frumos, inspirîndu-se din tezaurul nesecat al imaginației poporului.

Acest rol educativ este și mai accentuat la vizitarea cu elevii a galeriilor de artă. Cu toate că această activitate intră mai mult în competența profesorului de desen, profesorul de istorie poate să se folosească și el de această metodă pentru a aprofunda — cu ajutorul unor impresii estetice — cele învățate în lecția despre cultură. Tablourile lui Th. Aman, N. Grigorescu, Șt. Luchian, O. Băncilă, graficele lui N. Tonitza etc., pe lângă deosebita lor valoare artistică, reflectă și conținutul social-politic al epocii în care au fost create. Subliniem că la aceste vizite explicațiile din partea profesorului sau a unei alte persoane indicate sînt absolut necesare. Elevii trebuie îndrumați să vadă nu numai scena prezentată, ci și mijloacele artistice cu ajutorul cărora artistul reușește să prezinte pe pînză momentul respectiv.

Dăm ca exemplu de analiză a unei opere de artă plastică renumitul tablou al lui N. Grigorescu *Atacul de la Smîrdan*. Pornind de la compoziția tabloului, trebuie să se arate elevilor că aceasta este axată pe figura monumentală a ostașului român în plin avînt pe primul plan, avînt de care sînt cuprinși și cei doi ostași din spatele său, cit și mulțimea soldaților în stînga care se pierde în vârtejul de luptă. Încordarea acestui avînt este subliniată prin repetarea liniei oblice, care simbolizează pornirea năvalnică ce sparge orice stavilă din cale. Cele două figuri ale ostașilor căzuți în primul plan accentuează prin nemișcarea lor și mai mult avîntul figurii centrale. Ostașul turc din stînga, stînd cu brațele desfăcute, cu arma aruncată, simbolizează războiul nedrept, pe cînd ostașul român din dreapta moare cu mina încheștată pe armă, pentru cauza dreaptă a patriei. Dinamica acestui aspect este subliniată și prin întrebuintarea culorilor, o gamă de culori sumbre, în care nu există culoare deschisă, senină, totul fiind învăluit pînă în primul plan în cenușiu-albastru al cerului de plumb care apasă asupra cîmpului de luptă. Se va arăta elevilor că aici nu este vorba de o „plimbare glorioasă” spre victorie, cum s-a prezentat adesea ulterior campania din 1877, ci de o luptă pe viață și pe moarte pe care pictorul a cunoscut-o și în care a văzut pe ostașii români jertfindu-se pentru independența patriei. Tocmai acest tablou, care exprimă o armonie perfectă între conținut și formă, ne arată cum impresia estetică poate să

influențeze puternic sentimentele, voința spectatorului, îmbinând astfel educația estetică cu educația morală și patriotică a elevilor noștri.

Excursiile făcute la monumentele istorice, fie de durată mai scurtă, ca vizitarea unor monumente în raza localității școlii, fie de durată mai lungă, cu un itinerar care cuprinde diferite obiective, pe lângă scopul instructiv, au și o deosebită valoare educativă.

Făcînd cunoștință în excursie cu frumusețile patriei noastre, se lărgesc nu numai orizontul elevilor și spiritul lor de observație; prin cunoașterea și admirarea urmelor din trecutul istoric, în care patria noastră este atît de bogată, se creează acele situații psihologice care contribuie prin emoții și trăiri puternice la întărirea sentimentului patriotic, la o atitudine optimistă și activă față de viață și față de munca productivă.

Influența educativă, formarea unei atitudini estetice la elevi prin excursii școlare nu se rezumă numai la vizitarea monumentelor din trecut. Tocmai excursia ne dă posibilitatea să facem educația estetică în sensul cel mai larg, cel mai complex, așa cum am arătat la început, frumosul existînd în natură, în societate și în artă. Educația estetică are rolul de a îndruma pe elevi să perceapă și să înțeleagă frumusețea în toate formele ei existente. Unde s-ar putea efectua această educație mai bine decît în excursie? Unde găsim o mai perfectă îmbinare între frumusețea naturii și frumusețea muncii creatoare a omului? Aflîndu-ne de exemplu în depresiunea Hunedoarei, în mijlocul unui peisaj dintre cele mai frumoase ale țării, în fața noastră se ridică, impozant prin mărime și frumos în proporții, castelul Huniazilor; pe stînga privirea noastră cuprinde majestuoasele construcții ale industriei moderne, furnalele și cuptoarele, care se ridică ca o epopee a constructorilor socialismului, cetatea de oțel modernă față în față cu cetatea feudală. În Moldova de nord, în mijlocul unei naturi minunate, meșteri iscușiți din epoci trecute au ridicat acele lăcașuri de artă care parcă fac parte din natura înconjurătoare, iar la lacul de baraj al hidrocentralei de la Bicăz natura și omul parcă se întrec în făurirea unei opere grandioase. În Dobrogea, la Adamclisi sau la Istria, admirînd urmele civilizației romane, ne îndreptăm spre coasta Mării Negre, unde frumusețea naturii se îmbină cu construcțiile noi ridicate pentru oamenii muncii, care sînt expresia frumuseții și bucuriei societății noastre de azi. S-ar mai putea da multe exemple din patria noastră frumoasă unde se întregesc aspectele trecutului cu realizările prezentului și cu mărețele perspective ale vieții în viitor. Bucuria trăită sub imperiul acestor impresii ale frumosului ne va fi un imbold în munca noastră pentru întregirea frumosului în patria noastră.

În *concluzie*, din cele arătate rezultă cît de ample și multilaterale sînt posibilitățile predării istoriei de a contribui la educația estetică a elevilor. Procedeele folosite în acest scop pot fi diferite. Principalul este ca, prin transmiterea *impresiei* estetice, fie la lecție, fie în cadrul variatelor activități extrașcolare, să se formeze o *atitudine estetică* la elevi, care să se raporteze la faptele din trecut, la operele de artă studiate, la viața nouă care se dezvoltă în jurul nostru, prin munca noastră. Să contribuim prin această educație la formarea moral-politică a tineretului nostru. Acest scop însă îl vom atinge

numai dacă această atitudine estetică, devenită o componentă a structurii psihice, se va integra în *normele de conduită* ale elevilor noștri, în atitudinea lor față de muncă, față de colectiv. Să nu uităm că scopul educației estetice nu este numai extinderea listei de cărți citite sau de monumente și opere de artă văzute, ci în primul rînd formarea caracterului, a conduitei morale și a voinței tînărului de a participa la construirea unei vieți noi și frumoase.

Noi, educatorii, avem răspunderea pentru formarea oamenilor de mîine. Să dăm societății — prin toate mijloacele care ne sînt oferite — oameni cu o putere creatoare multilateral dezvoltată, oameni demni de epoca în care trăim.